

Батлав.....

УЛСЫН ШАЛГАЛТ - 2018

МОНГОЛ ХЭЛ-12

Аймаг / дүүрэг:
Сум
Сургууль:
Анги: Бүлэг:
Овог:
Нэр:

САНАМЖ, ЗӨВЛӨГӨӨ

- Шалгалт 80 минут үргэлжилнэ.
- Шалгалтын материал хоёр хэсэгтэй ба нэгдүгээр хэсэг нь унших чадвар сорьсон, хоёрдугаар хэсэг нь бичих чадвар сорьсон задгай хэлбэрийн даалгавраас бүрдэнэ.
- Даалгавар бүрийн хариултыг өгөгдсөн сул зайд бичиж тэмдэглэнэ.

Алтай

Аав мориноос ойчиж, нуруугаа гэмтээн, хэвтэрт оров. Ээж аавын оронд тэмээ малд шогших болсноосоо болоод гэрийн бараа харахыг болив.(1)

Аавд цай аягалж өгөх, дэр хучлагыг нь засах, хөтөвчийг нь дөхүүлэх ажил надад оногдсон учраас хотны баруун хойно өрсөн чулуун тоглоомон дээрээ очиж тоглож чадахгүй болсоор нэлээд хоночхов. Ээжийг малд мордмогц би гэрийнхээ хаяанд ээжийг далд ортол нь харан зогсоно. Ээжийг далд оров уу, үгүй юу,

- Алтай хэмээн аав гэр дотроос дуудна.
- Аан хэмээн хариу өгөнгүүтээ би гэртээ гүйж орж, аавын орны дэргэд очин,
- Юүгээ вэ?, ааваа гэнэ . Аав эс дуугарна.

Нүдээ ч үл цавчин, тооноор тэнгэр ширтэн хэвтэнэ. Би хариу хүлээн зогсож зогсож, аавыг юм хэлэхгүй болохоор нь сэмхэн гишгэлсээр буцаад гарна. Гэрийнхээ үүдэнд аавыг дуудах болов уу хэмээн чих тавин хэсэг зогсоно. Огт чимээ үл гарна. Аавыг дуудахгүй болохоор нь чулуун тоглоом уруу гүйчихмээр санагдавч гэнэт дуудах болов уу хэмээн бас бодогдож тээнэгэлзэнэ.(2)

Явж чадахгүй байж ч чадахгүй хий дэмий гэрийнхээ хаяанд суун нүцгэн хөл дээрээ шороо нэг асгаж нэг болино. Чимээ чагнана. Аавын тухай бодогдоно. “Тэртээ баруун зүгт орших Алтай гэдэг хана хэрэм мэт их уулсын бэлд аав чинь төрсөн юм гэнэ лээ” гэж ээжийн ярьсан санаанд ургана. “Ижийгийн чинь аавыг өргөж тээх болоод энэ хээр талд ирж нутаглах болсон юм даа” гэж аавын хэлж байсан бодогдоно.(3)

Хүүхдүүд Баяр, Жаргал, Энхээ энэ тэр гэсэн гоё гоё нэртэй байхад би яагаад ганцаархнаа ийм хачин нэртэй болчихсон юм бэ? гэхэд аав, Зүгээр, миний хүү . Энэ чинь сайхан нэр. Чамайг том болох тусам нэр чинь улам томорно гэхэд нь би, Миний нэрийг та өгсөн юм уу? Гэлээ. Тиймээ. Ээж чинь Баатар гэсэн нэр өгөх гэхээр нь би төрсөн нутгийнхаа уулыг дуудаж байя гэж бодоод чамд “Алтай” гэж нэр өгсөн юм. “Алттай” гэдэг үг сунжраад ийм үг болсон ч байж мэднэ. Манай Алтайн нуруу хэзээнээс нааш алт эрдэнэсээр баян орон юм гэнэ лээ гэсэн сэн. (4)

Тэгэхэд нь би Баатар гэж нэртэй болсон бол Жагарын баатрууд шиг баатар эр болох байсан байх байх даа. Тэгсэн бол шөнө орой гадаа гарахлаар огт айдаггүй хүн болох байсан байх ч гэж бас бас бодогдоно. Аав гэнэт миний нэрийг андуураад “Баатар” гэж дуудаасай. Тэгвэл мөн гоё оо гэж бас мөрөөднө. Тэгж дуудахыг сонсох гэж байгаа юм шиг чагнана. Чимээ эс гарна. Дахиад л хөл дээрээ шороо асгана. Намрын шар нарны илч шингэсэн шороо хөл бүлээцүүлэх нь таатай. Чингэтэл аав гэрээс, - Алтай хэмээн дуудна. Ухасхийн босож явуут дундаа “Аан” хэмээн дуугараад гэртээ гүйн орж, аавын орны дэргэд очно. Аав юу ч эс хэлнэ. Хэсэг хүлээн зогсож байгаад дахиад л гарна. Чимээ чагнан ээжийг харан үүдэндээ зогсоно. Ээжийн ирж явах бараа үл харагдана. Аав чимээгүй... (5)

Ингэж тэр нэгэн намрын яндан хонгиносон өдрүүдийг арай чамайг барж билээ. Магадгүй тэр нэгэн өдөр аавыг огт дуудахгүй болохоор нь сэмээрхэн хатавчаа ярж байгаад аавыг хараагүй бол, намайг харахад аав урьдын адил тэнгэр ширтэн хэвтэж байсан сан бол намрын тэр өдрүүд барагдахгүй байх байсан ч байж мэднэ. Тэгсэн сэн бол ийм явдал болохгүй ч байх байсан байж мэднэ. Даанч тэгсэнгүй.(6)

Намайг хатавчаар харахад аав цаашаа, хана уруу хараад хэвтчихсэн байсан юм. Яагаад ч юм. Тэгэхээр би гэртээ гүйж ороод, “Ааваа” гэж зөөлхөн дуудлаа. Аав огт хариу дуугарсангүй. (7)

Хэчинээн ч татаад би аавыг нааш харуулж хүч хүрсэнгүй. Тэр цагаас хойш аав “Аан” гээд эргэж хараагүй билээ. Тэр мөчөөс хойш намайг нэг ч удаа дуудаагүй.(8)

Тэр цагт аав намайг биш Алтайн их уулсаа л дууддаг байсан юм билээ. Тэгээд дуудсан юм нь биш байсан учраас дуугардаггүй байсан юм билээ. Уг нь би биш Алтайн уулс нь очсон сон бол аавыг аврах байсан ч байж магадгүй гэж би боддог юм. Тийм учраас аавыг хэчнээн ч дуудлаа гэсэн аав ирэхгүй гэдгийг би мэддэг болсон юм. Харин би аавыг хаанаас ч дуудсан очно оо. Олон дуудуулахгүй ээ.(9)

Д.Батбаяр

НЭГДҮГЭЭР ХЭСЭГ. УНШИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

“Алтай” эхэд аав нь хорвоогоос буцаж, Алтай хэмээх нэр ямар утга учиртай, түүнийг хэрхэн өгсөн тухай өгүүлжээ. Эхийг дараах даалгаврын хүрээнд задлан шинжлээрэй. [25 оноо]

1. Учир шалтгааныг олж бичээрэй. [5 оноо]
 - Ээж гэрийн бараа харахаа больсны учир- :
.....
 - “би” чулуун тоглоомон дээрээ очиж тоглож чадахгүй болсны шалтгаан- :
.....
 - “би” гэрээс сэмхэн гарсны учир- :
.....
 - Хүү явж чадахгүй байж ч чадахгүй хий дэний гэрийнхээ хаяанд суугаад байгаагийн учир- :
.....
 - “Алтай” –д “Баатар” нэр өгөөгүйн учир- :
.....
2. Дараах үгийн утгыг тайлбарлан бичээрэй. [3 оноо]
Хөтөвч-
Хатавч-
Хонгиносон-
3. Бэлгэдэл болон цаг хугацааны утгыг тайлбарлан бичнэ үү? [4 оноо]
Чамайг том болох тусам нэр чинь улам томорно- :
.....
Намрын шар нарны илч шингэсэн шороо хөл бүлээцүүлэх нь таатай- :
.....
4. Энгийн өгүүлбэр болгон бичнэ үү? [8 оноо]
Аав намайг биш Алтайн их уулсаа л дууддаг байсан.
.....
Алтайн уулс нь очсон сон бол аавыг аврах байж.
.....
Аав ирэхгүйг би мэддэ.
.....
Би аавыг хаанаас ч дуудсан очно
.....

5. Эхийн гол санааг нэг цогцолбороор илэрхийлэн бичээрэй.

[5 оноо]

ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ. БИЧИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

“Алтай” эхийн бичлэгийн арга барилаас санаа авч, “Хүн өтлөхөөрөө нутгаа, тураг өтлөхөөрөө уулаа” хэмээх хэлцийг эхийн бүтцийн аль нэг хэсэгт ашиглан, агуулгыг нэмэн дэлгэрүүлж, гарчиг өгөн, эх зохион найруулж бичээрэй. Үгийн тоо 250-300

/25 оноо/

Засагч багш нарт зориулав